

FRI-231-2-PPD(S)-03

---

## EDUCATIONAL ROLE OF BULGARIAN FOLKLORE

---

Neli Yordanova  
Principal Assist. Prof.  
Shumen University

**Abstract:** The report examines the problem of educational role of folk art in the formation of human personality. The emphasis is placed on the specifics of different genres and their impact on cognitive development and moral education of the child in preschool.

**Key words:** folk art, moral education, cognitive development

---

## ВЪЗПИТАТЕЛНАТА РОЛЯ НА БЪЛГАРСКОТО НАРОДНО ТВОРЧЕСТВО

---

**Резюме:** В доклада се разглежда проблемът за възпитателната роля на народното творчество при формирането на човешката личност. Акцентира се върху спецификата на отделните жанрове и тяхното въздействие върху познавателното развитие и нравственото възпитание на детето в предучилищна възраст.

**Ключови думи:** народно творчество, познавателно развитие, нравствено възпитание

### ВЪВЕДЕНИЕ

Проблемът за възпитанието на младото поколение е колкото древен, толкова и съвременен. Неговата актуалност се обуславя от непосредствената зависимост между развитието на обществото и възпитанието на подрастващите. Нравственото формиране на личността е един от най-сложните и деликатни проблеми на възпитанието във всяка епоха. Всяка цивилизация, от древността до наши дни, създава своя ценностна система и формира добродетели. Доказано е, че това е един многокомпонентен и противоречив процес, изискващ целенасочено, специфично и организирано взаимодействие между възрастния и детето. Това взаимодействие се осъществява, като се създават педагогически условия, при които детето може да участва активно в този процес, а педагогът да прилага съвременни дидактически технологии, които да развиват в максимална степен общите познавателни и специални способности на децата.

Приобщаването на децата към българския бит и душевност поставя основите за формиране на национална идентификация. Отношението към фолклора се явява основна стратегия за изграждане на националните ценности у децата в предучилищна възраст. Творчеството на народа ни винаги е било едно от основните средства за възпитание и естетическо въздействие.

Народното творчество осигурява на децата разнообразни и богати естетически впечатления. От него се научават да разбират най-елементарните истини в сложния свят на изкуството... Тези впечатления оставят трайни следи в съзнанието на детето и имат решаващо значение на естетическия му вкус.[5]

## ИЗЛОЖЕНИЕ

В какво се крие възпитателната сила на народните умотворения? На първо място те въздействат на децата със силата на художествените средства, с простото си и достъпно съдържание, с богатството на своите ярки и убедителни образи, със свежестта и оптимистичния дух, който лъха от тях. Впечатленията, получени в първите години на живота, са извънредно трайни и оставят дълбоки следи върху чувствата, върху начина на мислене и върху цялостната личност на детето. В първите години детето обиква природата с нейните багри и форми, свиква със звученето на народната песен, с народните обичаи и нрави и те му стават близки за цял живот.

Въпросът за възпитателната роля на народното творчество е занимавал първите наши етнографи - Г.С. Раковски, проф. Иван Шишманов, проф. Цв Романска, М. Букурещлиев, но науката е все още длъжница на проблемите, отнасящи се до детския фолклор и като явление, и като форма на социално общуване на децата, и като игри, забавления, обичаи, като историческа култура изобщо.

Всеки български учител трябва да посее любовта към „всичко българско и родно”. Детето в предучилищна възраст живее най-пълнокръвно в света на игрите, фантазията и приказките. Затова то с лекота възприема фолклорните мотиви, образи и теми. Неговото художествено мислене е твърде близко до естетическите категории на фолклора / фантастично, комично, героично/. Детската любознателност, жадният ум и будните сетива превръщат малкия възприемател в особено чувствителен към всичко, което го заобикаля: пъстрата черга, менчето, пълно с дъхав здравец, писаното великденско яйце, чудната пъстрота и прелест на българската национална шевица.

Освен с актуалността на мотивите, българското народно творчество се отличава и с жанрово многообразие. Трудно е да се прецени дали една приказка, наситена с фабула, с идейна основа и проблематика, е по-хубава от една приспивна песен или гатанка, в която са вложени остроумие и душевна надареност. Освен приказките, които са любимо четиво на всяко дете, увлекателни са и пословиците и поговорките, гатанките и залъгалките, скороговорките, броилките, римушките. Кратките литературни жанрове имат изключително дидактичен характер, защото в синтезирана художествена форма отразяват мъдростта на народа, неговите възгледи за морал.

Пословиците и поговорките са художествени произведения, високо поетични откровения на установените вече твърдения и принципи на житейската практика. Сред народа са познати като: „стари приказки”, „мъдри думи”, „както е рекъл онзи”, „дето се казва „Един народ, който твърди в своите поговорки, че „Правдата е вечна” и съветва „Бъди човек, а не нечовек”, държи преди всичко на човешкото достойнство, изразено така силно в наше време. Такъв народ подчертава положителната роля на честта в живота на човека. „Човек за една чест живее” и предава тази народна философия на идните поколения.

Пословиците и поговорките отразяват във високохудожествена синтезирана форма мъдростта на народа, неговите възгледи за морала и живота. В тях нашият народ възвишава всички ония добродетели, които той цени и уважава- труда, обичта към човека, любовта към свободата, почитта към старите и близките, силата на колектива и взаимопомощта. Рязко или с тънка ирония осмива всички пороци и привички, които унизяват човешкото достойнство, като мързелът, лъжата, глупостта, двуличието и егоизмът. Възпитателната стойност на пословиците и поговорките е оценена от редица класици на педагогиката.[5]

Гатанката е друг фолклорен жанр, все така старинен и жизнен в практиката. Чрез гатанката народът проявява своето остроумие, талантливост, съобразителност, наблюдателност. Тя отговаря по своя характер на детския ум с интересните, любознателни въпроси за причините на нещата и явленията. Образността на гатанката е извънредно богата и живописна, тя е като описание или сбит преразказ, съдържащ скрит въпрос поради възбуденото от нея любопитство. Според А. Балан гатанката има за предмет забавата, а в основата и лежи метафората.

Особен вид фолклорно творчество е скороговорката. Същественото е в духовитото обмисляне на думи в изречения, чрез подбор на труднопроизносими думи, подчинени на принципа на алитерацията.

Народната песен тръгва с човека от люлката му и става място за споделяне на най-съкровени чувства, на споделени нежности, болки и радости. Малкото дете обича поезията, стреми се към нея, живее с нея и постоянно се обогатява чрез нея. Българската народна песен спада към най-ценното наследство от миналото. Пенчо Славейков дава следното определение: „Това е поезия без външен блясък и тя не би могла да допадне на повърхностни, лекомислени хора, тя е поезия на истински културни хора, които могат да разграничат външен блясък от богато съдържание”. Тази констатация на Славейков удивително съвпада с мисълта на Монтен, че „ние съглеждаме хубавото, само когато е пресилено, надутото и изкуствено преувеличено”

В българския фолклор битовите народни песни имат най-широк тематичен обхват в сравнение с останалите песенни дялове. Те се простират върху целия човешки живот, от раждането до смъртта. Песента е била не само духовна храна, но и наставница в едно безкнижно време. В нея са вплетени хорото, седянката, сватбата, богатата обредност, лазаруването, коледуването, продължителната жътва. Песента е звучала с напева на чакръка, вплитала се е в пъстроцветното вземане и оттам и тая емоционална наситеност.

С това песенно богатство са били закърмени големите творци на българското слово, духовните водачи на народа.

Българският народ е създал и голям брой приказки, които са неизчерпаем източник за възпитателна работа в детските градини. Народните приказки биват: фантастични, битови, приказки за животни. Мнението, че приказките за животни са най-старите творби за прозаичния фолклор почти не среща възражения. Чрез тези приказки народът осмива човешки недостатъци и изтъква добродетели. Затова тези приказки напомнят за случки от живота на хората, а животните са изобразени с човешки качества.

Приказките, в които се разказва за бита на народа, за неговия труд, за взаимоотношенията в семейството, вълнуват силно децата. В тях бедният, но весел и симпатичен герой, чрез остроумието и изобретателността си взема връх над богатия и властника: Това са всички онези приказки за Хитър Петър, които се превръщат в любими, защото децата разбират значението на това да бъдат остроумни, съобразителни, находчиви и човечни.

Фантастичните народни приказки, наричани още вълшебни, разкриват пред детето един необятен свят на неустрашими и непобедими юнаци, които „се спущат на долната земя”, побеждават триглави лами, спасяват народа от различни беди, скитат из девет царства в десето и намират живата вода, като показват голяма физическа сила и редица човешки качества и добродетели (благородство, справедливост, честност, досетливост, ловкост).

Всичко в народната фантастична приказка, невероятните приключения и магическите предмети, е подчинено на една основна мисъл: да се мотивира и обоснове победата на положителния герой над злите и тъмни сили в живота, олицетворени в змейове, хали, вещици и други.

Със своето разнообразно съдържание и високохудожествени образи българските народни приказки са богат и неизчерпаем източник на творческо вдъхновение. Редица автори са се обръщали многократно към българския фолклор / А. Каралийчев, Елин Пелин, Г. Райчев, С. Минков и др. / , за да създадат своите приказки.

Усвояването на словесното народно творчество има огромно значение за приобщаване на детето към народа и неговата култура, бит, душевност. Това се извършва с удивителна лекота в предучилищна възраст.

Народът добре е разбирал, че да се развива правилно умствено и речево, детето трябва да бъде бодро, весело и активно. За всеки случай, при който възрастните влизат в контакт с децата, народната педагогика е създала подходящ израз, римушка, залъгалка или песничка, която да ги зарадва, да им създаде приятно чувство от общуването, да повиши тяхното

настроение. Малкото дете обича ритмичните движения, които се съгласуват с подходящ текст.

При възпитанието на малките деца трябва да се използват простичките емоционални разговори. Разговорите, които нашето устно народно творчество ни предлага, са разнообразни по съдържание. Разговорките увличат децата и им доставят истинска естетическа наслада. У децата в предучилищна възраст се наблюдава повишен интерес към езиковите форми и звученето на думите. Понякога в тях има смисъл, в други случаи няма, но на децата им е приятно да ги произнасят. Например: „Едно малко дозиле дозиле натъркало лопале, липаличко чичи ричи песни пей, лази пази кошнички „

Тези езикови игри и броилки се играят от децата на почти всички народи. Понякога децата сами съчиняват подобни звучни и ритмични безмислици, които К. Чуковски счита за техни първи стихотворни опити.

Има залъгалки, в които народът е отделил главна роля на римата, а не на логическия смисъл. Понякога народният певец съзнателно е търсил забавното, за да размее децата.

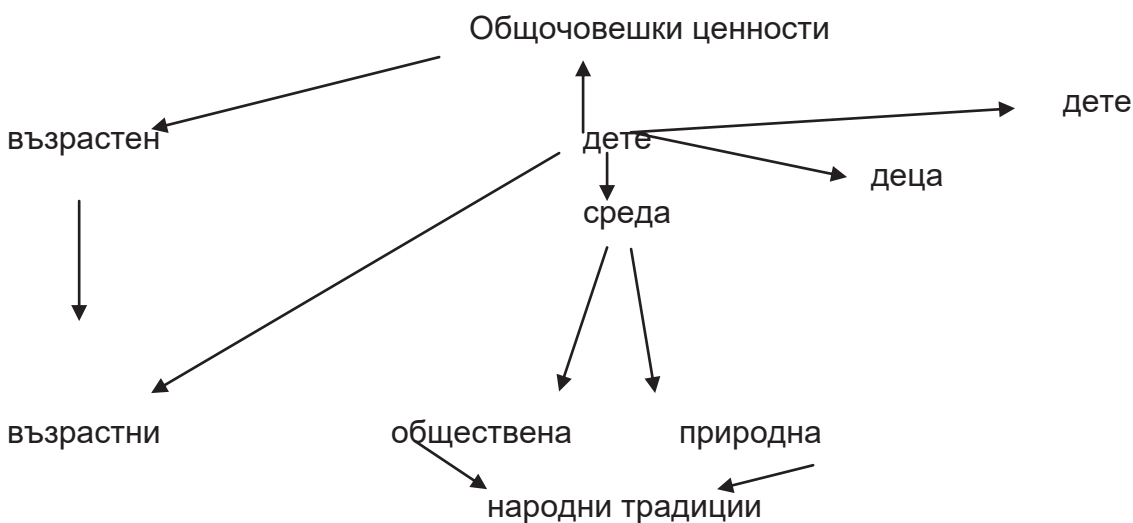
Песните от народното творчество са достъпни и леко се възприемат от децата и затова трябва да намерят място в детските градини, наред със стихотворенията, написани от нашите класици и съвременни автори.

Народните танци, хора и музикални игри въздействат на децата с жизненорадостния си ритъм и с буйното си темпо.

Естествената потребност на малките от ярки цветове и красиви форми се задоволява чрез внасянето на произведения от народното изобразително изкуство в бита и обстановката на детската градина. Децата харесват и разбират произведенията на българската керамика, дърворезба и стенопис. Особено са им близки шарките и багрите на българските тъкани тевици.

Празниците и обичаите са варианти за организация на педагогическото взаимодействие чрез съвременните характеристики и функционални параметри за стимулиране на познавателната култура на децата в предучилищна възраст. С народните обичаи подрастващите се приобщават към общочовешките ценности и добродетели. В много от празниците /„Бъдни Вечер“, „Великден“и др./ децата проявяват емоционално-оценъчно отношение и така изграждат представите си за света.

Детето се приобщава и става носител и продължител на ценностите и традициите.



Фиг.1

### **ЗАКЛЮЧЕНИЕ**

Творчеството на народа ни винаги е било едно от основните средства за възпитание и естетическо въздействие, а годините на детството са изключително важни за формирането на човешката личност. Отчитайки неизбежните промени в света около нас, динамичността и мобилността на днешното съвремие, изучаването на българското народно творчество е път към запазване и връщане на редица традиционни ценности.

### **ЛИТЕРАТУРА:**

- [1] Йорданова, Л. Пръски от извора, С. 1993
- [2] Йорданова, Л. Български празничен календар за деца. С., 2007
- [3] Стаменова, Ж. Български празници и обичаи, С. 1982
- [4] Старева, Л. Български ритуали и обичаи, С., 2005
- [5] Шейтанова, Ц. Народното творчество в детската градина, С., 1966

### **За контакти:**

гл.ас. Нели Йорданова Илиева  
Шуменски университет „Еп. Константин Преславски”